

تخریب چهره امینی یا اعتراضات سیاسی؟

۱۷ آبان ۱۴۰۰ ساعت ۶:۴۳

یک دیدگاه بر این باور است که سازماندهی این جنبش اعتراضی، به دستور شاه و عوامل حکومت صورت گرفت تا دولت امینی را که به ظن شاه مورد تائید آمریکا بود و می‌توانست خطری جدی برای حکومت او باشد، ناکارآمد جلوه دهد.

دانشجویان، یکی از گروه‌های اصلی مخالف حکومت پهلوی را تشکیل می‌دادند. علیرغم آنکه شاه ادعا می‌کرد اقدامات زیادی برای این گروه انجام داده است؛ اما دانشجویان بارها نسبت به مسائل مختلف دست به اعتراض و اعتصاب زدند. در همین رابطه یکی از اعتراضات مهم دانشجویی که کمتر به آن پرداخته شده است، مربوط به بهمن ۱۳۴۰ است که طی آن دانشجویان به برخی از اقدامات حکومت اعتراض کردند و این اعتراض با واکنش تند نیروهای امنیتی و نظامی پاسخ داده شد. علت اعتراض دانشجویان و نحوه برخورد حکومت با آنان، موضوع اصلی این نوشته را شکل می‌دهد.

نگاهی به اعتراض دانشجویان در سال ۱۳۴۰ و جزئیات آن

جنبش اعتراضی دانشجویان در آذر ۱۳۳۲ را می‌توان اولین و مهمترین جنبش اعتراضی منسجم از سوی دانشجویان دانست. این اعتراض با واکنش تند حکومت همراه بود و در نهایت باعث کشته شدن سه نفر از دانشجویان معترض شد. بعد از این جنبش، در سال ۱۳۴۰ نیز عده‌ای از دانشجویان دانشگاه تهران دست به اعتراض زدند. این اعتراض دقیقاً در اول بهمن ۱۳۴۰ صورت گرفت. بعد از اعتراض دانشجویان، کماندوهای چترباز وارد محوطه دانشگاه و ساختمان دانشکده‌ها شدند. دولت امینی این حادثه غم‌انگیز را به گردن مخالفان اصلاحات انداخت و خاطرنشان کرد با قدرت جلو اینگونه حوادث را خواهند گرفت.^۱

علاوه بر واحدهای چترباز، نیروهایی از «دانشکده پلیس، ژاندارمری و دژبان» نیز جزء گروه‌های حمله کننده به دانشجویان بودند. این نیروها، با حمله به ساختمان دانشکده‌ها و بخش‌های اداری، درها و پنجره‌ها، میز و صندلی، وسایل آزمایشگاهی، کتابخانه‌ها... را نیز در هم شکسته و منهدم کردند. این یورش گسترده که از لحاظ وحشی‌گری و شدت عمل نیروهای دولتی در تاریخ مبارزات دانشگاهی ایران بی‌سابقه بود و صدها مجروح برجای گذاشت، موجی از اعتراض را برانگیخت.^۲

در روایتی دیگر پیرامون نحوه حمله و جزئیات آن آمده است: «کماندوهای رژیم پهلوی تحت فرماندهی سروان منوچهر خسروداد با دستور مستقیم شاه به دانشگاه تهران یورش برده و صدها تن از دانشجویان و اساتید را مورد ضرب و شتم قرار داده، مصدوم و مجروح ساختند و بسیاری از وسایل آموزشی و آزمایشگاهی و کتب و منابع مطالعاتی را نابود ساختند. گفته می‌شد حدود ۶۰۰ تن از آسیب‌دیدگان راهی بیمارستان شدند.»^۳

علت اعتراض دانشجویان چه بود؟

در رابطه با اعتراض دانشجویان، روایات مختلفی بیان شده است. اولین دیدگاه معتقد است که علت اعتراض، حمایت دانشجویان از جبهه ملی و خواسته‌های آنان بود. در این رابطه تعطیلی مجلس و پشتیبانی از خواسته‌های جبهه ملی مبنی بر انجام انتخابات و عدم محدودیت در آزادی اجتماعات باعث شد تا دانشجویان به نشانه اعتراض کلاس‌های درس خود را تعطیل کرده و با برپایی تظاهرات، خواستار کناره‌گیری دولت علی امینی شوند.^۴

دیدگاه دیگر معتقد است هدف اصلی تظاهرات این روز ابراز همدردی دانشجویان دانشگاه تهران با دانشجویان دانشسرای عالی بود که کمک هزینه تحصیلی آنها قطع شده بود. از سوی دیگر دانشجویان دانشگاه تهران می‌خواستند با دانش آموزان دبیرستان دارالفنون که برخی از آنها اخراج شده بودند، ابراز همدردی نمایند.^۵

اما دیدگاه دیگر بر این باور است که سازماندهی این جنبش اعتراضی، به دستور شاه و عوامل حکومت صورت گرفت تا دولت امینی را که به ظن شاه مورد تأیید آمریکا بود و می‌توانست خطری جدی برای حکومت او باشد، ناکارآمد جلوه دهد. به باور این گروه، شاه با شاخ و برگ دادن به این اعتراض، آن را بسیار بزرگتر از واقعیت نشان داد؛ اما همانطور که گفته شد این دیدگاه اعتبار چندانی ندارد، زیرا مطابق با گزارش‌ها و اسناد به جا مانده، بسیاری از معترضان، بدنه حکومت و سیاست‌های آن را مورد اعتراض قرار داده بودند و نه دولت. از این رو طبق مشاهدات، بسیاری از دانشجویان معترض در صدد بودند، مجسمه شاه را تخریب کنند. این بدان معنی است که دانشجویان نسبت به شاه و اقدامات او نیز معترض بودند.

با این حال، اعتراضات به بدترین شکل سرکوب شد و برخی از کشته شدن ۸ تن از دانشجویان و دستگیری بسیاری از آنان نیز سخن گفتند. روز بعد دولت دستور بازداشت عده‌ای از چهره‌های مشهور سیاسی را در ارتباط با این ماجرا صادر کرد. این افراد ده تن بودند که در بین آنها نام‌هایی که نزدیک به حکومت بودند همچون اسدالله رشیدیان نیز دیده می‌شد. علاوه بر اینها فتح‌الله فرود، سید جعفر بهبهانی نیز دستگیر شد و در کنار اینها از رهبران جبهه ملی دکتر مهدی آذر، دکتر غلامحسین صدیقی، دکتر کریم سنجابی، مهندس کاظم حسینی، مهندس احمد زیرک‌زاده، و دکتر شمس‌الدین امیر علائی نیز دستگیر گردید. نفر دهم از دستگیرشدگان صادق بهداد مدیر روزنامه جهان بود که روزنامه اش چندی پیش توقیف شده بود.^۶

عمق تأسف و شرم‌آوری ماجرا به حدی بود که دکتر فرهاد رئیس دانشگاه تهران به نمایندگی از رؤسای دانشکده‌ها در نامه‌ای به هیئت دولت، ضمن اعتراض به عملیات عده‌ای نظامی که بدون آن که اتفاقی مداخله آنان را ایجاب نماید مرتکب چنین فجایعی شدند و اظهار داشت تا اعلام نتایج رسیدگی به واقعه دانشگاه، استعفا می‌دهد.^۷

علاوه بر احمد فرهاد، جبهه ملی نیز که نقش مهمی در سازماندهی اعتراض داشت، بیانیه شدیدالحنی منتشر و اقدام دولت و حکومت در سرکوب مردم را محکوم کرد.

هیئت اجرایی جبهه ملی نیز در اعتراض به هجوم نیروهای مسلح به دانشجویانی که ... در نهایت نظم و آرامش در محوطه دانشگاه اجتماع کرده بودند ... «در اعلامیه‌ای که تحت عنوان «دانشگاه تهران عزادار است، منتشر ساخت از زنان و مردان فداکار ایران خواست برای دفاع از جان و شرف فرزندان خود و تامین امنیت برای اطفال و جوانان کشور و به خاطر استقلال و آزادی وطن به پا خاسته و نسبت به این اعمال وحشیانه اعتراض و ابراز نفرت» نمایند.^۸

سخن نهایی

بسیاری معتقدند که دانشجویان در دوره محمدرضا شاه از امکانات و فضای خوب تحصیلی برخوردار بودند و شاه همواره حامی آنان بود. اما برخلاف این تصور، شاه گرچه تلاش‌هایی برای افزایش تعداد دانشجویان و دانشگاه‌ها انجام داده بود؛ اما هیچ‌گاه مجال رشد سیاسی آنان را به وجود نیاورد و یا به عبارتی بهتر اجازه ایجاد چنین فضایی را نداد. در حالی که رشد سیاسی و افزایش آگاهی سیاسی دانشجویان مهمترین گام برای توسعه کشور است. شاه بدون درک درست از این واقعیت، تنها به دنبال چهره‌ای نمایشی از توسعه بود. از این رو با هر اقدامی که خواهان برهم زدن این نمایش بود به شدت مقابله می‌کرد.

فهرست منابع

۱. حسین آبادیان، دو دهه واپسین حکومت پهلوی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۳، ص ۲۲۷.
کاوه بیات، "دانشگاه تهران، اول بهمن ۱۳۴۰"، گفتگو، شماره ۵، (۱۳۷۳) ص ۴۵.
غلامرضا نجاتی، تاریخ سیاسی ۲۵ ساله ایران، جلد ۱، تهران، انتشارات رسا، چاپ هشتم، ۱۳۸۷، صص ۱۸۸-۱۹۴.
دائرةالمعارف انقلاب اسلامی، سوره مهر، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، ج ۲، صص ۱۴۰ و ۱۴۱.
آبادیان، همان، ص ۲۲۷
همان، صص ۲۲۷-۲۲۸.
بیات، همان، ص ۴۵.
همانجا.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/48564/تخریب-چهره-امینی-چهره-تخریب-48564>